

УДК 343.1+343.21

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.3.29>

ТЕРМІНИ «КРИМІНАЛЬНО ПРОТИПРАВНА ДІЯЛЬНІСТЬ» ТА «ЗЛОЧИННА ДІЯЛЬНІСТЬ»: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЛУМАЧЕННЯ І ПРАКТИКИ ЗАСТОСУВАННЯ¹

Вознюк А.А.,

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач науково-дослідної лабораторії
з проблем протидії злочинності
навчально-наукового інституту поліцейської діяльності
Національної академії внутрішніх справ
ORCID: 0000-0002-3352-5626*

Нікітін А.О.,

*доктор філософії,
науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
з проблем протидії злочинності
навчально-наукового інституту поліцейської діяльності
Національної академії внутрішніх справ
ORCID: 0000-0001-9279-8563*

Вознюк А.А., Нікітін А.О. Терміни «кримінально протиправна діяльність» та «злочинна діяльність»: актуальні питання тлумачення і практики застосовування.

У статті здійснено системний аналіз термінів «кримінально протиправна діяльність» та «злочинна діяльність», що використовуються в Кримінальному кодексі України. Зазначено, що обидва поняття, попри їхнє широке нормативне застосування, залишаються законодавчо невизначеними, що створює ризики неоднозначного тлумачення та ускладнює правозастосовну практику. Доведено, що термін «кримінально протиправний» за змістом є ширшим за «злочинний», оскільки охоплює як злочини, так і кримінальні проступки. Водночас аналіз законодавства свідчить про термінологічну неузгодженість у їхньому вживанні.

Установлено, що поняття «кримінально протиправна діяльність» і «злочинна діяльність» функціонують як наскрізні правові категорії, застосування яких варіюється залежно від суб'єкта: окрема особа, організована група або злочинна організація. Аналіз положень Кримінального кодексу України (статті 27, 28, 43, 66, 255-1 тощо) дав змогу виокремити характерні риси зазначених понять, зокрема: умисний характер; охоплення одного або кількох завершених чи незавершених деліктів; можливість їх вчинення як шляхом дії, так і бездіяльності; визначеність або невизначеність об'єкта посягання.

Окрему увагу приділено аналізу судової практики, пов'язаної із застосуванням ст. 255-1 Кримінального кодексу України щодо злочинного впливу, в якій термін «злочинна діяльність» розглядається як об'єкт впливу. Виявлено різні підходи судів до питання преюдиційності та з'ясування умислу суб'єкта щодо спрямованості на злочинну діяльність. Аргументовано, що чинна редакція статті 255-1 допускає певне відхилення від загального принципу суб'єктивного ставлення до вини, однак встановлення конкретних дій, які утворюють зміст злочинного впливу, залишається обов'язковою умовою.

Ключові слова: злочинний вплив, кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, множинність, кримінальне провадження, суб'єктивне ставлення до вини, співучасть, організатор, організована група, злочинна організація, терористична діяльність, терористична група,

¹ Стаття підготовлена в межах іменної стипендії Верховної Ради України для молодих учених – докторів наук за 2024 рік (0124U003903).

банда, не передбачене законом воєнізоване або збройне формування, кваліфікація, громадська безпека, координація, керівництво, преюдиційність, термінологія.

Vozniuk A.A., Nikitin A.O. Terms «criminally unlawful activity» and «criminal activity»: relevant questions of interpretation and application practice.

The article provides a systematic analysis of the terms «criminally unlawful activity» and «criminal activity», which are used in the Criminal Code of Ukraine. It is noted that the both concepts, despite their wide regulatory application, remain legislatively undefined, which creates risks of ambiguous their interpretation and complicates practice of their application. It is proved that the term «criminally unlawful» is broader in meaning than «criminal», as it covers both crimes and misdemeanors. At the same time, the analysis of the legislation brings to the conclusion on terminological inconsistency in their use.

It has been established that the terms «criminally unlawful activity» and «criminal activity» function as cross-cutting legal categories. The application of these terms varies depending whether it is a separate individual, an organized group or a criminal organization. Analysis of the provisions of the Criminal Code of Ukraine (Articles 27, 28, 43, 66, 255-1, etc.) made it possible to identify the characteristic features of these terms, in particular: intentional nature; coverage of one or more completed or incomplete torts; the possibility of their commission both by action or inaction; determination or undetermination of the object of the encroachment.

Special attention is given to the analysis of judicial practice related to the application of Art. 255-1 of the Criminal Code of Ukraine on criminal influence. In this Article, the term «criminal activity» is considered as an object of the criminal influence. Different approaches of courts to the issue of prejudicial nature and identification of the subject's intention on criminal activity are revealed. It is argued that the current wording of Article 255-1 allows for a certain deviation from the general principle of subjective attitude to guilt. However, the inquiring of specific actions that form the content of criminal influence remains a mandatory condition.

Key words: criminal influence, criminal liability, criminal offense, plurality, criminal proceedings, subjective attitude to guilt, complicity, organizer, organized group, criminal organization, terrorist activity, terrorist group, gang, paramilitary or armed formation not provided for by law, qualification, public security, coordination, leadership, prejudice, terminology.

Постановка проблеми. Чистота й узгодженість термінології будь-якого закону є ознаками його якості, системності та передбачуваності. Це особливо важливо для закону про кримінальну відповідальність, адже саме він, серед усього масиву національного законодавства, передбачає найістотніші обмеження прав особи, що застосовуються державою у зв'язку з вчиненням суспільно небезпечних діянь.

Термінологічна чіткість є невід'ємною передумовою ефективного застосування норм кримінального законодавства. Зміст нормативного припису неможливо коректно інтерпретувати без попереднього з'ясування значення термінів, вжитих у відповідному законодавчому контексті. Саме тому питання термінології посідає чільне місце в наукових дослідженнях, присвячених аналізу положень Кримінального кодексу України [1] (далі – КК).

У цьому контексті особливого значення набуває точність визначення окремих термінів, що використовуються в КК. Серед них варто виділити терміни «кримінально протиправна діяльність» та «злочинна діяльність», які, хоч і не є найбільш вживаними, проте відіграють важливу роль у процесі кваліфікації окремих кримінальних правопорушень. Під час детального аналізу статей КК, у яких вживаються ці поняття, виникає низка теоретичних і практичних питань щодо їх розуміння та подальшого застосування. Відсутність однозначних відповідей на ці питання не сприяє єдності судової практики та й загалом ускладнює правозастосування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На різних етапах розвитку вітчизняної кримінально-правової доктрини ґрунтовні дослідження кримінально-правової термінології здійснювали Ю. Баулін, О. Дудоров, З. Загинеї-Заболотенко, В. Навроцький, М. Панов, Ю. Пономаренко, Є. Письменський, О. Марін, М. Мельник, Р. Мовчан, М. Хавронюк та інші вчені. Водночас терміни «кримінально протиправна діяльність» та «злочинна діяльність» залишилися за межами спеціальних досліджень. Побіжно зазначена проблематика розглядалася в наших попередніх наукових працях [2–6].

Формулювання цілей. Метою цієї статті є системний аналіз змісту термінів «кримінально-протиправна діяльність» і «злочинна діяльність», що вживаються в КК, виявлення проблем, пов'язаних із їхнім тлумаченням та подальшим правозастосуванням, а також формулювання пропозицій щодо їх вирішення. Значна увагу буде приділена з'ясуванню змісту терміну «злочинна діяльність» в статтях Розділу IX «Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки» Особливої частини чинного КК, передусім в контексті злочинного впливу.

Виклад основного матеріалу. У чинному КК терміни «кримінально-протиправна діяльність» та «злочинна діяльність» застосовуються в різних контекстах, що свідчить про їх нормативну значущість попри відсутність чіткого законодавчого визначення.

І. Вживання термінів «кримінально-протиправна діяльність» та «злочинна діяльність» у статтях КК

Термін «кримінально-протиправна діяльність» використовується у низці положень Загальної частини КК. Зокрема, у ч. 3 ст. 27 – у контексті визначення організатора кримінального правопорушення, у ч. 4 ст. 28 – під час характеристики мети діяльності злочинної організації як форми співучасті, а також у ч. 1 ст. 43 – в межах регламентації виконання спеціального завдання з попередження або розкриття кримінально-протиправної діяльності організованої групи чи злочинної організації.

Водночас термін «злочинна діяльність» вживається переважно в Особливій частині КК, зокрема у контексті кваліфікуючих ознак окремих складів злочинів. Так, у пункті 1 примітки до ст. 149 цей термін використовується у визначенні експлуатації людини; у пункті 1 примітки до ст. 255 – як елемент дефініції злочинного впливу; у пункті 2 примітки до ст. 255 – щодо осіб, які мають статус суб'єктів підвищеного злочинного впливу, зокрема «вора в законі»; у ст. 255-2 – для позначення злочинного зібрання (сходки); у ст. 256 – у контексті укриття злочинної діяльності учасників злочинних організацій.

Закон про кримінальну відповідальність також містить норми, у яких йдеться про спеціальні види кримінально-протиправної діяльності. Наприклад: колабораційна діяльність (ст. 111-1 КК), незаконна лікувальна діяльність (ст. 138 КК), незаконна посередницька діяльність (ст. 169 КК), незаконна діяльність з організації або проведення азартних ігор, лотерей (ст. 203-2 КК). В окремих випадках зміст такого виду діяльності чітко розкривається у диспозиції статті (наприклад, термін «колабораційна діяльність» у ст. 111-1 КК), а в інших – залишається невизначеним (наприклад, термін «незаконна посередницька діяльність» у ст. 169 КК), що ускладнює їх правозастосування [3, с. 50–54].

Неодноразове вживання термінів «кримінально-протиправна діяльність» та «злочинна діяльність» у різних статтях КК дозволяє класифікувати їх як наскрізні правові категорії – у розумінні, запропонованому В. Навроцьким [7, с. 5]. Ці терміни використовуються у положеннях як Загальної, так і Особливої частини КК, що свідчить про їх загальне нормативне охоплення, проте вимагає глибшого тлумачення.

Незважаючи на широке законодавче застосування, жодне з цих понять не має нормативно закріпленого визначення, що створює ризики неоднозначного їх розуміння у правозастосовній практиці. Відсутність їх законодавчої визначеності ускладнює кваліфікацію окремих діянь, в описі яких вони використовуються, може впливати на обґрунтованість доведення суб'єктивної сторони кримінального правопорушення, а також суперечить загальноновизнаним принципам юридичної визначеності та передбачуваності кримінального законодавства.

У зв'язку з цим, наукове дослідження змісту, обсягу й контексту вживання термінів «злочинна діяльність» та «кримінально-протиправна діяльність» є не лише теоретично актуальним, а й практично необхідним – для забезпечення уніфікованого, стабільного й обґрунтованого правозастосування [6, с. 140-141].

Аналіз кримінально-правової природи згаданих термінів має базуватися на їх змістовному наповненні у конкретних нормах КК.

Перед здійсненням такого аналізу відзначимо, що термін «кримінально-протиправна діяльність» з'явився в КК після набрання чинності 01 липня 2020 року Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» [8]. Цим законом були внесені істотні зміни до КК, основною з яких було запровадження інституту кримінальних проступків. Як слушно зауважив М. Хавронюк перелічуючи недоліки вказаного закону, він обмежився, зокрема, механічним перейме-

нуванням більшості злочинів невеликої тяжкості у кримінальні проступки [9, с. 4]. Як бачимо, така механічність стосується не лише такого перейменування, але і в цілому заміни по тексту КК прикметника «злочинний» на «кримінально протиправний», у тому числі щодо заміни злочинної діяльності на кримінально протиправну.

Це також дає підстави стверджувати, що насправді за логікою законодавця прикметник «кримінально протиправний» відрізняється від прикметника «злочинний» (а отже і відповідні терміни, в яких вони використовуються по всьому тексту КК для позначення протиправних дій, діяння, діяльності, наслідків і т.д.) тим, що він визначає належність позначуваного терміну не лише до злочинів, але і до кримінальних проступків, тобто охоплює усі кримінальні правопорушення.

Розглянемо детальніше контекст вживання цих термінів у конкретних нормах КК.

II. Забезпечення фінансування чи організація приховування кримінально протиправної діяльності організованої групи або злочинної організації

Відповідно до першого речення ч. 3 ст. 27 КК, організатором визнається особа, яка організувала вчинення кримінального правопорушення (кримінальних правопорушень) чи здійснювала керівництво його (їх) підготовкою або вчиненням. Вказівка в цій нормі на множину кримінальних правопорушень виглядає надмірною, оскільки з логіки цієї конструкції випливає, що організація навіть одного кримінального правопорушення вже є підставою для визнання особи організатором кримінального правопорушення. Вчинення кількох таких правопорушень лише посилює, але не змінює роль особи як відповідного співучасника.

У другому реченні ч. 3 ст. 27 КК передбачено, що організатором кримінального правопорушення також визнається, зокрема, *особа, яка забезпечувала фінансування чи організовувала приховування кримінально протиправної діяльності організованої групи або злочинної організації*.

Із системного тлумачення обох речень ч. 3 ст. 27 КК випливає, що термін «кримінально протиправна діяльність організованої групи або злочинної організації», вжитий у другому реченні, означає не лише і не стільки вчинення цими групами конкретного кримінального правопорушення (кримінальних правопорушень), оскільки це вже передбачено у першому реченні, а скоріше їх звичайне функціонування як об'єднання осіб, адже його вжито без безпосереднього зв'язку з термінами «кримінальне правопорушення», «кримінальні правопорушення» першого речення. До такого ж висновку дійшов і Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду, який в ухвалі від 13.06.2018 у справі № 2602/246/12 зауважив, що на відміну від співучасті в злочинній діяльності, співучасть у злочині полягає у взаємодії співучасників, спрямованій лише на забезпечення злочинного результату, співучасть же у злочинній діяльності (*слід зважати на те, що дана ухвала була прийнята до внесення відповідних змін і введення до тексту КК терміну «кримінально протиправна діяльність»* – прим. авт.) передбачає забезпечення не тільки злочинного результату, але й збереження самого об'єднання на майбутнє (як цілісного суб'єкта злочинної діяльності) [10]. Тобто у цьому випадку йдеться скоріше про управління конкретним злочинним об'єднанням або участь у ньому у різних формах, а не про множинність правопорушень як передумову кримінальної відповідальності особи як організатора.

Вочевидь, мета другого речення ч. 3 ст. 27 КК полягає у розширенні змісту поняття «організатор кримінального правопорушення» таким чином, щоб охопити максимально широке коло осіб, причетних до створення або підтримки інфраструктури організованих злочинних об'єднань – незалежно від їх безпосередньої участі у конкретних правопорушеннях, вчинених такими об'єднаннями. Законодавець свідомо розширив поняття організаторства, аби охопити ним й тих осіб, які стоять осторонь конкретних правопорушень, але фактично забезпечують можливість їх вчинення, підтримуючи діяльність кримінально протиправних груп.

У цьому контексті постає питання: чи може особа вважатися організатором кримінального правопорушення (правопорушень), вчинених організованою групою чи злочинною організацією, якщо вона забезпечувала фінансування чи організовувала приховування їх кримінально протиправної діяльності, не знаючи конкретних обставин того чи іншого кримінального правопорушення – виду посягання, способу його вчинення, предмета, потерпілого тощо? Вважаємо, що відповідь на це запитання має бути ствердною, адже знати деталі кожного такого кримінального правопорушення далеко не завжди можливо, законодавець і не вимагає цього від особи. Достатньо, аби суб'єкт (організатор) усвідомлював характер та незаконну спрямованість діяльності об'єднання, яку він фінансує або приховує, а також факт використання наданих ним ресурсів саме для забезпечення такої діяльності в цілому.

III. Керівництво чи координація кримінально протиправної діяльності інших осіб

У ч. 4 ст. 28 КК при визначенні злочинної організації як форми співучасті вказано, що «кримінальне правопорушення визнається вчиненням злочинною організацією, якщо він² скоєне стійким ієрархічним об'єднанням декількох осіб (п'ять і більше), члени якого або структурні частини якого за попередньою змовою зорганізувалися для спільної діяльності з метою... керівництва чи координації кримінально протиправної діяльності інших осіб або забезпечення функціонування як самої злочинної організації, так і інших кримінально протиправних груп».

Такі інші особи, очевидно, не є учасниками злочинної організації. У цьому контексті не виключається можливість, що злочинна організація здійснює керівництво або координацію дій кількох осіб, які вчиняють або одне і те саме кримінальне правопорушення, або різні кримінальні правопорушення.

Розмежування понять «керівництво» та «координація» кримінально протиправної діяльності має важливе значення для правильної кваліфікації дій осіб та визначення меж їхньої кримінальної відповідальності. Спробуємо розглянути ці діяння не лише з точки зору керівництва чи координації кримінально протиправної діяльності інших осіб, про що вказано в ч. 4 ст. 28 КК, але й керівництва чи координації кримінально протиправної діяльності організованої групи чи злочинної організації загалом. Це також дасть змогу поглянути на явище кримінально протиправної діяльності з іншого боку.

Керівництво і координація є суміжними, але не тотожними поняттями. Керівництво передбачає наявність владного впливу та надання обов'язкових для виконання вказівок особам, які безпосередньо підпорядковуються керівнику. Натомість координація полягає в узгодженні дій, забезпеченні взаємодії суб'єктів, які не перебувають у безпосередньому підпорядкуванні координатора [12, с. 536, 572].

Керівництво кримінально протиправною діяльністю може здійснюватися як щодо окремого кримінального правопорушення (вчиненого окремою особою або кримінально протиправним об'єднанням), так і щодо діяльності кримінально протиправного об'єднання в цілому. Керівник такого об'єднання одночасно виконує функції організатора кримінальних правопорушень, вчинених ним. Окрім того, він несе кримінальну відповідальність за створення, керівництво або участь у такому об'єднанні, якщо відповідні дії прямо криміналізовані, наприклад, за ст. 255 чи ст. 257 КК.

Керування вчиненням злочину (злочинів) передбачає спрямування зусиль інших співучасників на безпосереднє виконання діянь, що становлять об'єктивну сторону складу злочину (діяння виконавця), або на забезпечення такого виконання (діяння пособника або підбурювача). Воно може полягати в інструктуванні учасників злочину щодо виконання тих чи інших діянь, які становлять об'єктивну сторону складу злочину, або щодо забезпечення їх виконання, у координації злочинних дій співучасників (розставлення останніх на місці злочину, визначення послідовності їх дій, налагодження зв'язку між ними), у забезпеченні прикриття цих дій тощо (абз. 4 п. 3 ППВСУ від 23 грудня 2005 р. № 13) [13].

Зазначені дії організаційного характеру можуть здійснюватися у формі віддання наказів, розпоряджень, давання доручень, проведення інструктажів, прийняття звітів про виконання тих чи інших дій, застосування заходів впливу щодо учасників злочинного об'єднання за невиконання наказів і доручень або порушення встановлених у ньому правил поведінки (п. 5 ППВСУ від 23 грудня 2005 р. № 13) [13].

Особа, яка здійснює керівництво вчиненням окремими особами одного або кількох кримінальних правопорушень, несе відповідальність як співучасник кожного з них у ролі організатора.

У свою чергу, координація кримінально протиправної діяльності – це погодження дій кількох осіб або об'єднань, що здійснюється без формального керівництва ними. Координатор не має владних повноважень, однак його дії сприяють забезпеченню узгодженості, організованості та ефективності кримінально протиправної діяльності. Для наявності координації необхідна участь щонайменше двох виконавців, які вчиняють кримінальні правопорушення окремо, або двох злочинних об'єднань, що реалізують однорідні чи різні кримінально карані діяння.

До типових форм координації належать: передача інформації (наприклад, про дії органів правопорядку), налагодження комунікацій між суб'єктами, узгодження обставин вчинення кримінальних правопорушень (об'єкти посягання, час, місце, способи, маршрути тощо), вирішення конфліктів

² Зазначимо, що, очевидно, законодавець допустив тут помилку, використавши стосовно кримінального правопорушення займенник чоловічого роду замість займенника середнього роду, на що у своїй дисертації звернув увагу О. Околіт [11, с. 2].

між злочинними структурами, розподіл сфер впливу, узгодження вартості незаконних послуг, організація збору та розподілу кримінальних прибутків («обшак», фінансування адвокатів).

Здійснення координації не завжди створює підстави для притягнення особи до кримінальної відповідальності як співучасника конкретних деліктів. Наприклад, коли особа координує дії кількох злочинних об'єднань, не беручи безпосередньої участі у вчиненні правопорушень, виникає питання про наявність юридичної підстави для притягнення її до кримінальної відповідальності. Координація кримінально протиправної (злочинної) діяльності не визнається функцією організатора, і в такому випадку умисел особи може не охоплювати делікти, які вона координує. Така особа може не знати, які саме кримінально протиправні діяння, щодо кого, коли і в якій кількості вчиняються.

Водночас усвідомлення своєї ролі координатора і цілеспрямоване сприяння реалізації кримінально протиправної (злочинної) діяльності є достатньою підставою для притягнення особи до кримінальної відповідальності на підставі ст. 255-1 КК – за умисне встановлення або поширення нею злочинного впливу.

IV. Попередження або розкриття кримінально протиправної (злочинної) діяльності

У п. 9 ч. 1 ст. 66 КК передбачено, що обставиною, яка пом'якшує покарання, є виконання спеціального завдання з попередження або розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації, поєднане з вчиненням кримінального правопорушення у випадках, передбачених КК. Це формулювання відрізняється від положень ст. 43 КК, де йдеться про кримінально протиправну діяльність зазначених об'єднань. На нашу думку, немає жодних підстав вважати, що у цьому випадку наявний якийсь спеціальний прихований задум, а не звичайне технічне упущення. Таким чином, у положеннях Загальної частини КК, що стосуються аналогічних обставин, спостерігається певна термінологічна неузгодженість. Слід зазначити, що поняття «злочинна діяльність» у цьому контексті охоплює як злочини, вчинювані зазначеними структурами, так і сам факт їх створення та участі в них.

Загальний висновок, який випливає із проведеного аналізу, полягає у тому, що кримінально протиправна діяльність на рівні Загальної частини КК розглядається у контексті діяльності:

1. Окремих осіб. У цьому випадку термін «кримінально протиправна діяльність» означає вчинення окремою особою кримінальних правопорушень. На нашу думку, кримінальні правопорушення, які охоплюються такою діяльністю, мають наступні об'єктивні та суб'єктивні особливості:

- умисність – хоча повсякденна діяльність особи цілком може бути і необережною, системне тлумачення проаналізованих вище положень КК, в яких вказується на кримінально протиправну діяльність особи (згадка у статтях, які регламентують інститут співучасті у кримінальному правопорушенні, її форми) дозволяє стверджувати, що цей термін вживається саме у контексті умисних дій особи;

- як правило, множинність кримінальних правопорушень, тобто вчинення декількох умисних кримінальних правопорушень. Це може бути як їх повторність, так і сукупність. Однак не виключаються і випадки вчинення одиничних ускладнених кримінальних правопорушень. У науковій літературі кримінально протиправна (злочинна) діяльність дійсно здебільшого трактується як множинність кримінальних правопорушень [14, с. 31; 15]. З метою з'ясування обґрунтованості такого підходу доцільно звернутися до граматики-семантичного аналізу відповідного терміна. У сучасній українській мові слово «діяльність» означає систематичну, цілеспрямовану активність у певній сфері [12, с. 306], однак не завжди передбачає множинність окремих актів поведінки. У більшості випадків кримінально протиправна або злочинна діяльність дійсно виявляється у вчиненні кількох правопорушень. Проте не можна виключати ситуації, коли вчиняється один делікт, зокрема, якщо він має характер продовжуваного або триваючого кримінального правопорушення. Так, наприклад, учасники злочинного об'єднання можуть домовитися про серію незаконних дій, скажімо, незаконне переміщення через кордон десятків автомобілів, що розглядається не як сукупність злочинів, а як продовжуваний делікт;

- цілком обґрунтовано охопити кримінально протиправною діяльністю як закінчені кримінальні правопорушення, так і незакінчені (за винятком вже згаданого готування до кримінального проступку або злочину, за який статтею Особливої частини КК передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк до двох років або інше, більш м'яке покарання), а також кримінальні правопорушення вчинені як одноособово, так і у співучасті. Це є спеціальні форми кримінально-

го правопорушення, і вони є такими ж кримінально протиправними, крім того, вони характеризують саме умисну діяльність особи;

– очевидним, на перший погляд, видається висновок про те, що кримінально протиправна діяльність особи має охоплювати лише її активну поведінку, тобто дії, і не може охоплювати її бездіяльність. Однак, на нашу думку, таке бачення базується на загальноприйнятому значенні слова «діяльність» і не враховує його кримінально-правовий контекст. Безперечно, враховуючи положення Загальної частини КК, в яких зустрічається термін «кримінально протиправна/злочинна діяльність» (насамперед у контексті співучасті у кримінальному правопорушенні), абсолютна більшість діянь, які нею охоплюються, вчинятимуться у формі активних дій. Проте це не виключає можливості їх умисного вчинення і у формі бездіяльності, наприклад, умисного невжиття працівником правоохоронного органу заходів, необхідних для припинення та розкриття кримінальних правопорушень.

2. Організованої групи та злочинної організації, а отже і будь-яких інших кримінально протиправних груп, які є їх різновидами, наприклад, банди (ст. 257 КК). У цьому випадку Верховний Суд окрім вчинення такими групами конкретних кримінальних правопорушень, тобто того, що мається на увазі під кримінально протиправною діяльністю окремих осіб (з єдиною особливістю – у випадку з кримінально протиправними групами кримінальні правопорушення вчиняються у співучасті), також говорить і про їх постійне функціонування як таке, тобто їх створення, керівництво ними та участь у них. Це тривала, системна взаємодія в межах організованої групи, злочинної організації чи іншого об'єднання. Йдеться про комплекс діянь – вербування учасників, забезпечення знаряддями і засобами, фінансування, захист від правоохоронних органів, розподіл прибутків тощо. У цьому випадку взаємодія учасників виходить за межі разової змови: підтримка об'єднання надалі стає окремою метою, а кожний учасник усвідомлює, що його дії сприяють довготривалому існуванню та розширенню кримінального осередку.

Водночас варто звернути увагу на важливий момент: така кримінально протиправна (злочинна) діяльність злочинного об'єднання зазвичай кваліфікується за сукупністю статті 255 КК з будь-якою іншою статтею його Особливої частини. Однак не слід виключати випадки, коли дії окремих учасників, наприклад, злочинної організації, можуть кваліфікуватися лише за статтею, що визначає підстави кримінальної відповідальності за створення злочинного об'єднання та участь в ньому (наприклад, за ст. 255, 258-3, 260 КК).

VI. Сприяння, спонукання, координація або інші форми злочинного впливу на злочинну діяльність

У контексті злочинної діяльності першочерговий інтерес становить **злочинний вплив**. Відповідно до п. 1 примітки до ст. 255 КК під злочинним впливом у ст. 255, 255-1, 255-3 цього Кодексу слід розуміти будь-які дії особи, яка завдяки авторитету, іншим особистим якостям чи можливостям сприяє, спонукає, координує або здійснює інший вплив на злочинну діяльність, організовує або безпосередньо здійснює розподіл коштів, майна чи інших активів (доходів від них), спрямованих на забезпечення такої діяльності.

Виходячи з положень ст. 255 КК та визначення злочинного впливу у примітці до неї вважаємо, що у цьому випадку термін «злочинна діяльність» стосується як діяльності кримінально протиправних об'єднань, так і окремих осіб, тобто він використовується в обох значеннях, вказаних вище. Це також впливає із системного тлумачення ст. 255-1, 255-2 (хоча формально визначення злочинного впливу не можна застосувати до статті 255-2 КК через допущеної прогалини у примітці до ст. 255 КК) та 255-3 КК, в яких злочинний вплив є ознакою об'єктивної сторони відповідних злочинів.

Відповідно до п. 1 примітки до ст. 255 КК злочинний вплив може здійснюватися у таких **формах**:

- 1) сприяння злочинній діяльності – це надання допомоги у здійсненні такої діяльності, створенні відповідних умов для неї, потурання їй;
- 2) спонукання до злочинної діяльності – це дії, спрямовані на появу у кого-небудь бажання займатись злочинною діяльністю, схилення, заохочення до неї тощо;
- 3) координація злочинної діяльності – це погодження та/чи узгодження дій окремих злочинців чи злочинних об'єднань, встановлення взаємозв'язку чи контакту між ними;
- 4) здійснення іншого впливу на злочинну діяльність – це будь-які дії, що не охоплюються сприянням злочинній діяльності, спонуканням до неї, її координацією, однак які обумовлюють

виникнення злочинної діяльності на певній території чи в певній сфері або вносять певні зміни в таку діяльність;

5) організація розподілу коштів, майна чи інших активів (доходів від них), спрямованих на забезпечення злочинної діяльності;

6) безпосереднє здійснення розподілу коштів, майна чи інших активів (доходів від них), спрямованих на забезпечення злочинної діяльності.

Організація або безпосереднє здійснення розподілу коштів, майна чи інших активів (доходів від них), спрямованих на забезпечення злочинної діяльності, за своєю природою є окремими формами сприяння злочинній діяльності, які, однак, не охоплюють організацію збирання чи безпосереднє збирання таких активів (ці дії слід розглядати як сприяння злочинній діяльності) [20, с. 27-28].

На підставі аналізу слідчої та судової практики встановлено, що злочинним впливом (його встановленням або поширенням) визнається широкий спектр дій, що мають за мету організацію, контроль та управління кримінальним середовищем. До таких дій можна віднести:

- надання особі статусу «вор у законі», що означає визнання її вищої неформальної влади й авторитету в кримінальному світі;

- призначення «смотрящих», «положенців» та інших довірених осіб, які виконують функції координаторів злочинної діяльності в місцях позбавлення волі та за їх межами;

- вирішення конфліктних ситуацій між засудженими, раніше судимими й іншими особами за допомогою «понять» (неписаних кримінальних норм), де злочинні авторитети виконують роль арбітрів («мирових суддів»);

- організацію та проведення злочинних зібрань в установах виконання покарань («сходок»), під час яких ухвалюють рішення про подальшу злочинну діяльність, розподіл зон впливу й вирішення інших питань;

- розподіл коштів або інших матеріальних благ серед засуджених, що здійснюють за допомогою «общака» – спеціального злочинського фонду, який наповнюють коштами, отриманими злочинним шляхом або зібраними з ув'язнених;

- встановлення «даху» (захисту) для осіб і злочинних об'єднань, які здійснюють кримінальні правопорушення, що передбачає забезпечення безпеки злочинців та їхньої діяльності від інших злочинних об'єднань і правоохоронних органів;

- контроль за постачанням на територію установ відбування покарання заборонених предметів, зокрема наркотичних засобів, мобільних телефонів, тютюнових виробів і грошових коштів, які використовують для підтримання злочинної діяльності;

- організацію незаконних азартних ігор та інших злочинних схем, що дають змогу отримувати додаткові фінансові ресурси;

- маніпулювання новоприбулими ув'язненими, визначення їх місця в злочинній ієрархії, що також супроводжується вимаганням коштів від їхніх родичів чи близьких [6, с. 131-132].

Аналіз зазначених проявів злочинного впливу, а також відповідної слідчої та судової практики, дає підстави умовно розділити їх на дві частини: 1) злочинний вплив, що охоплюється ст. 255-1 КК і не кваліфікується за сукупністю з іншими статтями Особливої частини КК; 2) злочинний вплив, що кваліфікується за сукупністю з іншими статтями Особливої частини КК (наприклад, за ст. 189, 255, 255-2, 307 КК).

Наприклад, після отримання статусу «смотрящего» за камерою № 302 слідчого ізолятора при ДУ «Житомирська УВП (№ 8)», ОСОБА_6 з метою умисного встановлення та поширення злочинного впливу на осіб, які утримувалися в цій камері (як засуджених, так і обвинувачених), здійснював системний вплив на їхню поведінку. Він спонукав вказаних осіб дотримуватись «правильних» правил поведінки, сформованих відповідно до «злочинських» традицій, як у межах камери, за яку ніс неформальну відповідальність, так і загалом на території установи. ОСОБА_6 спонукав інших ув'язнених до вчинення кримінально караних діянь, переслідуючи при цьому власні матеріальні інтереси, вимагав безумовного дотримання встановлених ним правил, а у разі порушення цих правил застосовував заходи впливу, включно з психологічним тиском і фізичним насильством.

Після встановлення та поширення злочинного впливу серед ув'язнених, які утримувалися в зазначеній камері ОСОБА_6 здійснював контроль за внутрішнім порядком та виконував низку функцій, зокрема:

- прийняв неформальну владу в камері;
- розподіляв побутові обов'язки між ув'язненими (прибирання, приготування їжі тощо);
- контролював дотримання встановлених ним правил поведінки;
- забезпечував постачання заборонених предметів (тютюнових виробів, продуктів, мобільних телефонів), які розподіляв на власний розсуд серед ув'язнених, які вели правильний в його розумінні за злочинськими традиціями спосіб життя;
- організував схему системного шахрайства для особистого збагачення, зокрема забезпечував засобами зв'язку, банківськими реквізитами та доступом до інтернет-банкінгу;
- ухвалював рішення про необхідність незаконної видачі ув'язненим засобів зв'язку та вів облік засобів мобільного зв'язку, які знаходились в користуванні засуджених;
- збирав, вимагав і розподіляв грошові кошти, зокрема здобуті злочинним шляхом;
- вирішував конфлікти між засудженими згідно з кримінальними «поняттями», виступаючи у ролі неформального арбітра й визначаючи покарання «винних» [17].

Аналіз зазначених функцій засвідчив, що певна їх частина безпосередньо не стосується вчинення будь-яких інших кримінальних правопорушень як особою, яка здійснює злочинний вплив, так і особами, на яких впливають. Йдеться, наприклад, про прийняття неформальної влади в камері, розподіл побутових обов'язків між ув'язненими (прибирання, приготування їжі тощо), контроль дотримання встановлених ним правил поведінки, забезпечення постачання заборонених предметів (тютюнових виробів, продуктів, мобільних телефонів), розподіл їх на власний розсуд серед ув'язнених, які вели «правильний» в його розумінні за злочинськими традиціями спосіб життя. Зазначені дії, попри відсутність прямого зв'язку з конкретними кримінальними правопорушеннями, можуть бути кваліфіковані як форми сприяння та іншого впливу на злочинну діяльність у розумінні п. 1 примітки до ст. 255 КК. Вони можуть бути кваліфіковані за ч. 2 ст. 255-1 КК як встановлення або поширення злочинного впливу, а не як співучасть у конкретному злочині чи класична форма координації кримінально протиправної діяльності. Правильність такої кримінально-правової оцінки цих дій, на нашу думку, залишається дискусійною та потребує додаткового дослідження.

Водночас, логічним видається висновок, що окремі форми злочинного впливу, які становлять самостійні кримінальні правопорушення (наприклад, вимагання, заподіяння тяжких тілесних ушкоджень), не можуть охоплюватися ст. 255-1 КК, оскільки у такому випадку порушуватиметься принцип *non bis in idem*. Тому за цією статтею слід кваліфікувати ті форми злочинного впливу, які не охоплюються жодною іншою статтею Особливої частини КК.

VII. Преюдиційність у контексті злочинної діяльності як об'єкта злочинного впливу

Грунтовне дослідження злочинної діяльності як об'єкта злочинного впливу (ст. 255-1 КК) потребує звернення до питання про преюдиційність. Передусім необхідно з'ясувати, чи мають бути встановлені судовим або іншим рішенням у кримінальному провадженні факти злочинної діяльності осіб під час розгляду кримінального провадження щодо злочинного впливу, і якщо такі факти є, то чи мають вони враховуватися судом.

У контексті злочинної діяльності окремих осіб видається, що вимога наявності попереднього обвинувального вироку стосовно особи не може застосовуватись, оскільки в самому КК передбачено випадки, коли стосовно особи, фактично винуватої у вчиненні умисного злочину, може не виноситися обвинувальний вирок суду взагалі (наприклад, статті 47, 48 та 49 КК), а тому застосування преюдиції до злочинної діяльності необґрунтовано залишило б значну частину кримінально протиправних діянь, які фактично є злочинами, поза сферою її визначення і, відповідно, поза сферою злочинного впливу [5, с. 106-107; 11, с. 2].

З аналізу судової практики за ст. 255-1 КК (встановлення або поширення злочинного впливу) вбачається, що для більшості судів доведення факту вчинення конкретних кримінальних правопорушень особами, на яких здійснювався вплив, не є обов'язковим. Достатньо встановити, що суб'єкт злочинного впливу умисно спрямовував свої дії (сприяння, координація або інші форми впливу) на злочинну діяльність інших осіб, навіть якщо жоден злочин у підсумку ними не було вчинено.

Водночас, деякі суди звертають увагу на питання преюдиції під час розгляду кримінальних проваджень за ст. 255-1 КК. Наприклад, виносячи виправдувальний вирок за обвинуваченням особи у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 255-1 КК, суд вказав: *матеріали кримінального провадження не містять відомості про те, що вказані в обвинувальному акті дії обвинувачено-*

го чи інших осіб є саме злочинною діяльністю. Зокрема, у цьому кримінальному провадженні ні обвинуваченому ОСОБА_3, ні іншим особам не пред'явлено обвинувачення у вчиненні будь-якого кримінального правопорушення проти життя чи здоров'я особи. Окрім того, в матеріалах кримінального провадження відсутня інформація про наявність відносно ОСОБА_3 та/чи інших осіб обвинувального вироку, яким би їх було визнано винними у вчиненні кримінального правопорушення проти життя чи здоров'я особи за вказівкою обвинуваченого ОСОБА_3, а також відсутня інформація про пред'явлення підозри та/чи обвинувачення з приводу вказаних подій [18].

Інші суди, розглядаючи кримінальне провадження за ч. 2 ст. 255-1 КК, навпаки, оминають це питання і виносять обвинувальний вирок, обмежуючись лише загальними формулюваннями без чіткого посилання на встановлені факти попередньої злочинної діяльності (пред'явлення обвинувачення у вчиненні конкретного злочину або засудження, на що вказував суд у попередній справі). Наприклад: після призначення «смотрящим» за постом №13 сектору для тримання чоловіків засуджених до довічного позбавлення волі ДУ «ЖУВП (№ 8)», з метою умисного встановлення та поширення свого злочинного впливу на засуджених, які відбували покарання в даній установі, ОСОБА_6 спонукав вказаних осіб дотримуватись «правильних» зі злочинської точки зору, правил поведінки на території виправної колонії, за яку відповідав, та вимагав безумовного їх дотримання. У разі не дотримання встановлених правил поведінки негайно вживав відповідних заходів, зокрема шляхом застосування психологічного насильства [19].

Зазначимо, що на момент написання цієї статті в Єдиному державному реєстрі судових рішень відсутня інформація про набрання законної сили цим обвинувальним вироком, тому існує вірогідність, що його було оскаржено. Водночас, така різниця у підходах до застосування судами одних і тих самих норм закону про кримінальну відповідальність свідчить, у першу чергу, про недосконалість його положень.

Не слід також виключати і випадки, коли у діях особи фактично наявність реального злочинного впливу на злочинну діяльність може бути і відсутня. Наприклад, якщо суб'єкт злочинного впливу вчинив координаційні, на його думку, дії щодо осіб, які вчиняють чи планують вчиняти злочини у сфері незаконного наркообігу, у вигляді надання інформації про маршрути та графік патрулювання правоохоронців або іншої подібної інформації, то наявність чи відсутність реального використання цієї інформації фактично не впливатиме на кримінально-правову кваліфікацію його дій, адже достатньо буде довести, що суб'єкт діяв з метою полегшити або забезпечити протиправну діяльність зазначених осіб. Щоправда, у такому випадку, на нашу думку, правильним буде кваліфікувати такі дії як закінчений замах на встановлення злочинного впливу.

Таким чином, питання преюдиційності у кваліфікації злочинного впливу потребує подальшого законодавчого та доктринального уточнення

VIII. Ступінь вини та визначеності (конкретизації) умислу суб'єкта злочинного впливу щодо злочинної діяльності та ступінь впливу на таку діяльність

Важливо розкрити питання про ступінь вини та визначеності (конкретизації) умислу суб'єкта злочинного впливу щодо злочинної діяльності та ступінь впливу на таку діяльність. Це питання, у свою чергу, піднімає низку інших пов'язаних запитань:

- чи має особа розуміти, які злочини (кримінальні правопорушення) будуть вчинятися особами або кримінально протиправними групами, на діяльність яких вона впливає?
- якщо відповідь на попереднє питання ствердна, то наскільки конкретизованим має бути таке уявлення суб'єкта злочинного впливу і чим у такому випадку злочинний вплив відрізнятиметься від співучасті у кримінальних правопорушеннях (наприклад, їх організації або пособництва), які охоплюються такою діяльністю, або керівництва злочинною організацією чи іншою кримінально протиправною групою?

- якщо відповідь на перше питання негативна, то чи не означатиме це об'єктивне ставлення у вину?

Одним із принципів вітчизняного кримінального права, який впливає, зокрема, з ч. 1 ст. 11 КК, є принцип суб'єктивного ставлення у вину, який означає можливість її (вини) інкримінування лише за наявності умислу чи необережності особи стосовно вчиненого нею діяння та його наслідків. Кримінальне право України не сприймає об'єктивне ставлення у вину (об'єктивне інкримінування) [20, с. 488].

Д. Михайленко небезпідставно зауважує, що в українському кримінальному праві насправді можна віднайти чимало випадків, які подібні до об'єктивного ставлення у вину, наприклад, закріплена в ч. 2 ст. 68 Конституції України презумпція знання закону, існування значної кількості

бланкетних норм в КК, використання оціночних формулювань при описі ознак складів злочинів та інші випадки [21, с. 234–237]. Водночас, важко уявити текст закону про кримінальну відповідальність, в якому не були б використані перелічені прийоми нормотворення, і який повноцінно міг би виконувати функцію охорони суспільних благ.

Якщо особа встановлює або поширює у суспільстві злочинний вплив (ст. 255-1 КК), наприклад, особа, яка має певний авторитет у злочинному середовищі, надає групі осіб дозвіл на вчинення злочинів проти власності на території певного району міста, її умислом не може повністю охоплюватися уся злочинна діяльність, яка здійснюватиметься такими особами. Виходячи з формулювань примітки до ст. 255, ст. 255-1 КК, цього і не потрібно для притягнення такої особи до кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 255-1. Таким чином, маємо ще один випадок відступу в КК від задекларованого принципу суб'єктивного ставлення у вину.

У той самий час, згадуваний Д. Михайленко абсолютно слушно, на нашу думку, зауважує, що завдання науки кримінального права полягає в тому, щоб не заперечувати об'єктивне ставлення у вину, а дослідити це явище з позицій принципу доцільності і встановити допустимі межі його застосування за сучасного стану кримінально-правової політики.

Як впливає з рішення у справі «Ashlarba проти Грузії», яке значною мірою стало аргументом на користь включення до КК у 2020 році нових статей 255–255-3, грузинському законодавцю вдалося досягти балансу, про який говорить Д. Михайленко, принаймні на думку Суду, у доцільності встановлення у своєму національному законодавстві кримінальної відповідальності за належність особи до злочинського світу на підставі попереднього детального збору та аналізу інформації правоохоронними органами Грузії про «злочинів в законі», їх специфічні ознаки, кримінологічних досліджень, які пояснювали витоки та процес становлення злочинського світу і розвиток культури «злочинів в законі» в Грузії, а також складної криміногенної ситуації, що склалася в країні у 90-х роках ХХ століття [22]. Ймовірно, таким самим шляхом мав би піти і український законодавець, перш ніж приймати остаточне рішення у 2020 році про відповідні зміни до КК.

Апеляційний суд Чернівецької області, скасовуючи вирок суду першої інстанції, яким особу було визнано винуватою у вчиненні злочинів, передбачених ч. 2 ст. 255-1, ч. 1 ст. 255-2 КК, зазначив: *поняття злочинної діяльності у законі не визначене. Згідно ч. 1 ст. 11 КК України кримінальне правопорушення (одним із видів якого є злочин) – це передбачене вказаним Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення. Виходячи із такого визначення, під злочинною діяльністю необхідно розуміти діяльність, що полягає у плануванні визначеної чи невизначеної кількості злочинів, готуванні до них, скоєнні замахів на них або ж безпосереднє вчинення злочинів³.*

Отже, для кваліфікації дій особи за цією нормою закону суд повинен був встановити і викласти у вирокі, які конкретно дії, що можуть бути оцінені як злочинний вплив (на злочинну діяльність), здійснювала особа, та на яку саме злочинну діяльність. Разом із тим, ухвалюючи вирок, суд, в порушення вимог КПК України, не виклав обставин щодо об'єктивної сторони правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 255-1 КК України, виходячи із диспозиції цієї норми закону. У сформульованому вирокі не зазначено, який саме злочинний вплив на території установи відбування покарання здійснював ОСОБА_10 на злочинну діяльність, а саме, якими конкретно діями, що стосуються планування визначеної чи невизначеної кількості злочинів, готування до них, скоєння замахів на них або ж безпосереднього вчинення злочинів [10].

Як бачимо, у цьому випадку апеляційний суд пішов шляхом необхідності встановлення чіткого суб'єктивного ставлення у вину обвинуваченому стосовно злочинної діяльності, на яку він нібито здійснював злочинний вплив.

Наостанок зазначимо, що термін «злочинна діяльність» також неодноразово вживається й у проєкті нового КК, розробленого Робочою групою з питань розвитку кримінального права. Вона є ознакою об'єктивної сторони декількох злочинів проти безпеки від організованої злочинної діяльності (Розділ 7.1. «Злочини проти безпеки від організованої злочинної діяльності» Книги сьомої «Кримінальні правопорушення проти суспільства» Спеціальної частини), які є досить подібними до злочинів, передбачених у ст. 255–255-3 чинного КК [24]. Як і чинний КК, проєкт нового КК визначення терміну «злочинна діяльність» не надає, а тому розроблення такого визначення буде одним із завдань доктрини кримінального права у майбутньому, у випадку, якщо згаданий проєкт буде прийнято.

3 Зазначену дефініцію злочинної діяльності взято із публікації одного з авторів цієї статті [2, с. 183].

Висновки. Проведене дослідження дає змогу сформулювати низку концептуальних положень щодо природи, змісту та особливостей правозастосування термінів «кримінально протиправна діяльність» і «злочинна діяльність» у кримінальному законодавстві України.

По-перше, встановлено, що зазначені терміни, незважаючи на їх широку законодавчу живність, залишаються нормативно невизначеними, що суперечить принципам юридичної визначеності та передбачуваності кримінального законодавства. Їх багаторазове використання в нормах як Загальної, так і Особливої частини КК трансформує ці терміни у наскрізні правові категорії, які потребують доктринального осмислення та тлумачення для забезпечення уніфікованої судової практики.

По-друге, доведено, що поява в тексті КК терміну «кримінально протиправна діяльність» значною мірою зумовлена механічним перенесенням новел, пов'язаних із запровадженням інституту кримінальних проступків. З погляду правової логіки, термін «кримінально протиправна» є ширшим, ніж «злочинна», оскільки охоплює як злочини, так і кримінальні проступки. Водночас у низці норм фіксується редакторська непослідовність, що породжує термінологічну неузгодженість (зокрема у ст. 43 та ст. 66 КК).

По-третє, контекстуальний аналіз засвідчив, що зміст і правове значення термінів «кримінально протиправна діяльність» та «злочинна діяльність» залежить, зокрема, від того, чи йдеться про: діяльність окремих осіб – умисну, яка охоплює як одне, так і кілька закінчених або незакінчених кримінальних правопорушень, що вчиняються як через дію, так і через бездіяльність;

діяльність організованої групи, злочинної організації або іншого кримінально протиправного об'єднання – яка крім зазначеного охоплює дії, спрямовані на забезпечення функціонування таких структур.

По-четверте, особливу увагу привертає тлумачення поняття «злочинна діяльність» у контексті складу злочину, передбаченого ст. 255-1 КК. Судова практика демонструє різні підходи до питання преюдиційності та ступеня конкретизації умислу суб'єкта щодо злочинної діяльності:

- частина судів вимагає встановлення фактів конкретної злочинної діяльності (планування, готування, замах або вчинення певних злочинів);

- інша частина задовольняється доведенням спрямованості умислу на створення передумов для такої діяльності навіть без її фактичної реалізації.

По-п'яте, ступінь вини та визначеність умислу суб'єкта злочинного впливу є ключовими для належного правозастосування. Узагальнений умисел на сприяння, координацію чи інший вплив на злочинну діяльність не потребує повного охоплення конкретного складу злочину, який у майбутньому можуть учинити підвладні або контрольовані особи. Водночас посилання на факт злочинного впливу не може бути формальним – суд має встановити й описати конкретні дії, що становлять злочинний вплив у розумінні п. 1 примітки до ст. 255 КК.

По-шосте, проведене дослідження свідчить про те, що інститут злочинного впливу в чинному КК є прикладом відходу від класичної моделі суб'єктивного ставлення у вини, що відповідає тенденціям розвитку міжнародного кримінального права у сфері протидії організованим злочинності. Водночас межі допустимого застосування об'єктивного інкримінування мають бути чітко окреслені, аби запобігти зловживанням.

По-сьоме, аналіз функціонування термінів «злочинна діяльність» та «кримінально протиправна діяльність» у чинному КК та проєкті нового КК дозволяє сформулювати важливий висновок: чітке законодавче визначення цих понять є не лише теоретично обґрунтованим, а й практично необхідним для ефективного та справедливого правозастосування. До базових ознак злочинної діяльності належать: умисний характер; охоплення як одного, так і кількох завершених або незавершених деліктів, що можуть вчинятися як шляхом дії, так і бездіяльності; визначеність або невизначеність об'єкта посягання; спрямованість на досягнення злочинного результату або підтримання функціонування злочинного осередку; а також усвідомлення суб'єктом характеру та значення своєї участі.

На завершення, розвиток кримінально-правової доктрини має передбачати не лише наукове тлумачення згаданих понять, а й формування законодавчих пропозицій щодо їх унормування. Це сприятиме термінологічній узгодженості КК, підвищить передбачуваність правозастосування та зміцнить гарантії прав людини у кримінальному процесі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
2. Вознюк А. Протидія організованих злочинності в Україні: перспективи удосконалення кримінального законодавства. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2020. № 1 (11). С. 176–194. DOI: <https://doi.org/10.34015/2523-4552.2020.1.18>. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bpau_2020_1_21.
3. Вознюк А. А. Термін «злочинна діяльність» в Кримінальному кодексі України: актуальні питання тлумачення. *Актуальні проблеми кримінального права* [Текст]: матеріали XV Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П.П. Михайленка (Київ, 28 листоп. 2024 р.) / [редкол.: В.В. Черней, С.Д. Гусарєв, С.С. Чернявський та ін.]. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2024. С. 50–54.
4. Нікітін А.О. Злочинний вплив та доцільність його збереження у новому Кримінальному кодексі України. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2021. Том 7. С. 44–51. URL: <https://doi.org/10.18523/2617-2607.2021.7.44-51>.
5. Нікітін А.О. Кримінальна відповідальність за злочини, пов'язані зі злочинним впливом: дис. ... д-ра філософії: 081 «Право». Київ, 2024. 288 с.
6. Околіт О.В., Вознюк А.А. Кримінальна відповідальність за створення злочинної організації чи злочинної спільноти та участь у них: проблеми теорії і практики : монографія / за наук. ред. А.А. Вознюка. Київ: Видавництво «Норма права», 2025. 324 с.
7. Навроцький В. Наскрізнi кримінально-правові поняття: навчальний посібник. Київ. Юрінком Інтер. 2023. 376 с.
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 22 листоп. 2018 р. № 2617-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#Text>.
9. Хавронюк М.І. Кримінальні проступки: науково-практичний коментар статей Кримінального кодексу України. Київ: ВД «Дакор», 2020. 266 с.
10. Ухвала Верховного Суду у справі № 2602/246/12. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74747603>.
11. Околіт О.В. Кримінальна відповідальність за створення, керівництво злочинною спільнотою або злочинною організацією, а також участь у ній: дис. ... д-ра філософії: 081 «Право». Київ, 2023. 272 с.
12. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.). Київ. ВТФ «Перун», 2005. 1720 с.
13. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями : постанова Верховного Суду України від 23 груд. 2005 р. № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0013700-05>.
14. Юридична енциклопедія: В 6 т. Т. 2. Київ, «Укр. енциклопедія», 1998. 744 с.
15. Прутяний С.О. Криминологічна характеристика та попередження професійної злочинності в Україні: автореф. дис. ... канд юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2011. 20 с.
16. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені злочинною спільнотою (статті 255, 255¹, 255², 255³, 256 Кримінального кодексу України): науково-практичний коментар / А.А. Вознюк, О.О. Дудоров, С.С. Чернявський. Київ: Норма права, 2021. 130 с.
17. Вирок Богунського районного суду м. Житомира від 1 квіт. 2025 р. у справі № 295/4502/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126247517>.
18. Вирок Снігурівського районного суду Миколаївської області від 3 груд. 2021 р. у справі № 485/821/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101593222>.
19. Вирок Богунського районного суду м. Житомира від 17 квіт. 2025 р. у справі № 295/15974/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126688560>.
20. Кримінальне право. Загальна частина (Українсько-європейські студії): підручник: у 2 книгах / за ред. О.О. Дудорова, А.А. Стрижевської. Книга 1. Вступ до кримінального права України. Вчення про кримінальне правопорушення. Київ: Видавництво «Норма права», 2025. 824 с.
21. Михайленко Д.Г. Об'єктивне ставлення у вину в сучасному кримінальному праві. *Правове життя сучасної України: матеріали Міжнар. наук. конф. професорсько-викладацького складу* (Одеса, 20–21 квіт. 2012 р.). Т. 2. Одеса: Фенікс, 2012. С. 234–237.

22. Рішення ЄСПЛ у справі Ashlarba проти Грузії № 45554/08 від 15 лип. 2014 р. *European Court of Human Rights*. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=002-9592>.
23. Ухвала Апеляційного суду Чернівецької області від 27 листоп. 2024 р. у справі № 722/1455/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123328089>.
24. Проєкт Кримінального кодексу України станом на 2 квіт. 2025 р. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2025/04/03/00-kontrolnyj-proyekt-kk-02-04-2025.pdf>.